

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертаційну роботу Голуб Тетяни Іванівни
на тему: «Державний протекціонізм в аграрному
секторі економіки в умовах членства України в СОТ»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління
національним господарством

1. Актуальність теми дослідження та зв'язок з науковими програмами

Аграрний сектор економіки України відіграє вагомий роль у розвитку національної економіки в умовах поширення глобалізаційних та інтеграційних процесів. Від його розвитку залежать продовольча безпека, економічне зростання та позиція держави на світовому ринку аграрної продукції. Очевидно, що Україна як потужний виробник багатьох видів сільськогосподарської продукції та активний і значущий учасник світових продовольчих ринків не зможе залишатись поза інтеграційними процесами.

Державне регулювання діяльності аграрного сектора економіки в Україні характеризується недосконалістю та обмеженістю фінансування інвестицій галузі. Необхідність державного регулювання окремі вчені асоціюють із незбалансованістю цін на сільськогосподарську продукцію, а також – із недосконалістю законодавчої та нормативно-правової бази, під впливом якої формується, переважно, сировинний характер зовнішньої торгівлі продовольчими товарами.

Окремі умови вступу України до СОТ поставили сільськогосподарську галузь країни у заздалегідь не вигідні конкурентні умови на внутрішньому і зовнішньому ринках. Державна протекціоністська політика покликана поставити вітчизняних виробників аграрної продукції, якщо не в пріоритетне становище, то хоча б у рівноправні умови із зарубіжними конкурентами.

Ефективний державний протекціонізм галузі необхідний для подолання кризових явищ і забезпечення подальшого інтенсивного розвитку

аграрного сектора. Досвід високорозвинених країн, аграрний сектор яких тривалий час формувався під впливом держави, засвідчує, що в умовах ринкової економіки ефективність аграрного виробництва значною мірою залежить від рівня державної підтримки галузі.

Водночас недостатньо вивченими залишаються питання динаміки трансформації функцій та принципів державного протекціонізму в аграрному секторі України в умовах глобалізації світових ринків. У сучасних умовах є актуальною необхідність пошуку пріоритетних напрямів державної підтримки аграрного сектора економіки України. У зв'язку з цим тема дисертаційного дослідження Голуб Т.І. є актуальною, теоретично і практично значимою та своєчасною.

Дисертаційна робота відповідає науковій проблематиці і пов'язана з тематикою комплексної науково-дослідної теми: "Теоретико-методологічне обґрунтування засад фінансового регулювання конкурентоспроможності пріоритетних секторів економіки України (на прикладі ПЕК та АПК)" (державний реєстраційний номер 0112U00257) ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК».

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій в дисертації

Ознайомлення з науковим дослідженням дає підставу для твердження про обґрунтованість викладених наукових висновків та рекомендацій. Структура дисертації та її зміст відповідає поставленим цілям.

Автор послідовно дослідила теоретичні та прикладні засади державного протекціонізму. Здобувачем спочатку проведено дослідження наукових здобутків щодо теоретичних підходів до поняття «державний протекціонізм» як економічної політики, що спрямована на підтримку та захист вітчизняного товаровиробника від іноземної конкуренції. Дисертант провела узагальнення теоретичних концепцій механізму державного протекціонізму від зародження ринкової економіки до сьогодення (с. 11-17). Досліджено, що

основними формами державного протекціонізму були: прихований, колективний, галузевий та селективний протекціонізм (с. 19-20).

Дисертант доводить, що аграрний протекціонізм – це процес системного та планового державного впливу на конкурентоспроможність галузі та національної економіки з допомогою комплексу інструментів підтримки (субсидування, кредитування, оподаткування, дотування тощо), що впливає на розвиток галузі (обсяги виробництва, прибуток, продуктивність тощо) (с. 26).

На підставі вищенаведеного виділено наступні принципи державного протекціонізму в аграрній сфері: правового регулювання, системного поєднання заходів підтримки, відкритості і прозорості, справедливості, ефективності та результативності, адекватності розвитку галузі, оптимального поєднання прямих та непрямих, адміністративних та організаційно-економічних методів підтримки, динамічності та гнучкості до змін, цілеспрямованості та адресності державної підтримки аграрних товаровиробників, забезпечення стимулювання діяльності виробників ринку, забезпечення сталого розвитку галузі, програмно-цільового регулювання (с. 30-32).

Проведені дослідження дали змогу дисертанту уточнити поняття сучасного механізму державного протекціонізму аграрного сектору економіки який, на відміну від чинного, є способом дій суб'єкта регулювання, що ґрунтується на базових принципах і функціях, забезпечуючи за допомогою певних форм, методів і засобів ефективного функціонування системи державного регулювання для досягнення поставленої мети та розв'язання протиріч (с. 30-31).

Дисертант установила, що державний протекціонізм аграрного сектора економіки складається із сукупності нормативно-правових, організаційно-адміністративних та економічних важелів впливу. У цьому визначну роль відіграє створення нормативно-правової бази, на що вказує значна кількість

нормативно-правових актів, прийнятих останніми роками з метою підвищення ефективності функціонування сільського господарства (с. 46-49).

Проведені дослідження дали змогу стверджувати, що державна підтримка аграрного сектора економіки, будучи невід'ємною частиною державного регулювання, являє собою сукупність різних інструментів і форм економічного впливу на розвиток сільського господарства з метою формування стабільності й конкурентоздатності всіх категорій господарств, створення можливостей для насичення ринку якісним продовольством, розвитку сільських територій і досягнення продовольчої безпеки країни (с. 55-56).

Дисертантка доводить, що механізм державної підтримки більш ефективно може впливати на зміну сукупного попиту на агропродовольчому ринку як через цінові, так і нецінові фактори (с. 55-56).

Здобувачем досліджено, що в розвинутих країн світу активна політика аграрного державного протекціонізму має вигляд пріоритетного стратегічного напрямку розвитку та сприяє росту виробництва та забезпечення країни власним продовольством, що є запорукою продовольчої безпеки держави та нації. Автор розрахувала, що за період 2008-2014 років номінальний показник державного фінансування агропромислової галузі в Україні скоротився на 14%, а вартість валової продукції у порівняльних цінах 2005 року зросла на 28,9%. Доля ж фінансування залишається мізерною – у середньому 8,1%. Для порівняння, у США рівень державної підтримки сільського господарства становить 40% від вартості виробленої сільськогосподарської продукції, у країнах ЄС – 35%, в Японії та Франції – 60% (с. 64-66).

Автор довела зв'язок між рівнем доходів населення країни та споживанням м'ясо-молочних продуктів. Це свідчить про те, що підвищення доходів населення України є значним резервом для розвитку внутрішнього аграрного виробництва та формування виробничої структури подібної до європейської (с. 80-81).

Дисертант стверджує, що державна підтримка аграрного сектора покликана забезпечити баланс інтересів виробників, споживачів та держави – достатній рівень рентабельності для розширеного виробництва, забезпечення продовольчої безпеки та економічне зростання. Зосередження бюджетних ресурсів на виробництві стратегічних сільськогосподарських продуктів забезпечить Україні завоювання стабільної частки у світовій торгівлі, а отже постійні валютні та податкові надходження для сталого соціально-економічного розвитку (с. 86).

Здобувачем досліджено, що система державної підтримки та регулювання сільського господарства в Україні деформована і відстає від цивілізаційного розвитку й від європейських стандартів. Витрати Державного бюджету України на підтримку аграрного сектора у 2010-2014 рр. становлять 5-6 % бюджетних видатків. Автор розрахувала, що на 100 грн. бюджетних виплат припадає 100 грн. цінових витрат, а в ЄС, навпаки, на 100 євро бюджетних виплат фермерам припадає 130 євро цінової підтримки (с. 89-90).

Дисертанткою доведено, що система механізмів державної підтримки аграрної сфери в розвинених зарубіжних країнах характеризується не стільки стимулюванням виробництва, скільки рішенням соціальних завдань - підтримка рівня доходів фермерів, розвиток сільської інфраструктури й природоохоронні заходи (с. 109-111).

Автором узагальнено, що державна підтримка сільського господарства може реалізуватися у формах прямої, опосередкованої і умовно-опосередкованої підтримки (с. 91-93)

Дістала подальшого розвитку систематизація нормативно-правових та регуляторних актів щодо проведення державного регулювання, про пріоритетність розвитку агропромислового комплексу, на основі якої виокремлено нормативно-правові акти, що визначають основні засади бюджетного фінансування сільського господарства та визначені в Законі України «Про державну підтримку сільського господарства України».

Доведено, що упродовж аналізованого періоду розподіл бюджетних коштів фінансової підтримки аграрної галузі здійснювався неефективно, окрім того, сума видатків на субсидування та розвиток галузі – щороку зменшується (с. 93-100).

Для виміру ефективності державного регулювання галузі, з точки зору забезпечення соціально-економічних потреб населення, доцільно розрахувати такі показники: коефіцієнт продовольчого забезпечення населення – за видами сільськогосподарської продукції, питому вагу витрат на харчування – у доходах населення, коефіцієнт зайнятості сільського населення, рівень соціальної підтримки сільського населення.

Автором запропоновано використовувати коефіцієнт економічного внеску продуктів аграрної галузі у розвиток національної економіки (K_{ci}) з метою розрахунку впливу державної підтримки на розвиток аграрного сектора економіки (с. 145).

Автором доводиться, що пріоритетними напрямками державної підтримки аграрного сектора економіки повинні бути: тарифне та цінове регулювання; субсидування та дотування виробництва сільськогосподарської продукції; надання пільгової кредитної підтримки аграрним господарствам; забезпечення підтримки пільгового оподаткування сільськогосподарських підприємств шляхом встановлення спеціальних режимів оподаткування та пільгових тарифів непрямого оподаткування на продовольчу продукцію (зокрема, ПДВ); стратегічна та програмно-цільова підтримка сільськогосподарських товаровиробників шляхом стимулювання кооперації та інтеграції в аграрному секторі; розвитку сільських територій, підвищення продуктивності праці в аграрному виробництві (с. 154-162).

Матеріали в дисертації подані логічно і послідовно, відображають глибину досліджуваної проблеми, а втілення на практиці рекомендацій здобувача сприятиме підвищенню ефективності функціонування економіки.

3. Достовірність і новизна дослідження, повнота їх викладу в наукових працях

Наукові положення, які викладені в дисертації, базуються на сучасній економічній теорії, теоретичних та методичних підходах, наукових розробках і публікаціях вітчизняних та зарубіжних авторів, офіційних матеріалах Державної служби статистики України, Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України. Результати наукових досліджень апробовані на тематичних конференціях, а розробки автора впроваджуються на практиці.

В процесі дисертаційного дослідження автором вперше запропоновано напрями здійснення державного протекціонізму в аграрному секторі економіки в умовах членства України в СОТ, які містять організацію спільних ринків (експортні субсидії, підтримка ринкових цін, технології зберігання продукції, митний тариф); пряму підтримку (компенсаційний платіж на площу ріллі, компенсаційний платіж на голову худоби, платежі, частково пов'язані з рівнем виробництва, пільгове кредитування виробників); соціально-економічний розвиток сільської місцевості (конкурентоспроможність сільськогосподарського виробництва, довкілля та сільський туризм, якість життя в сільській місцевості та диверсифікація сільської економіки).

Також дисертанткою вдосконалено методику розрахунку рівня державного протекціонізму, при визначенні якого поряд із коефіцієнтом продовольчого забезпечення населення за видами сільськогосподарської продукції, запропоновано використовувати коефіцієнт самозабезпеченості країни сільськогосподарськими продуктами для створення продовольчої безпеки.

Здобувачем за темою дисертаційної роботи опубліковано 22 наукові праці загальним обсягом 3,5 друк. арк., у тому числі 5 – у фахових виданнях, в яких повною мірою відображені матеріали всіх розділів. Основні положення та результати дослідження також доповідалися на наукових та

науково-практичних конференціях.

Автореферат в повній мірі відображає зміст дисертації, а її оформлення відповідає нормативним вимогам, які пред'являються до кандидатських робіт економічного профілю.

4. Зауваження до дисертації

Аналіз викладених у дисертації тверджень, висновків і рекомендацій свідчить, що разом з вищезазначеними позитивними моментами, робота має певні недоліки та містить ряд дискусійних положень.

1. В дисертаційній роботі автором детально розглянуто теоретичні і практичні основи державного протекціонізму в аграрному секторі економіки щодо агропродовольчої продукції. В той же час дисертанткою не досліджено питання державного протекціонізму в галузі виробництва і реалізації інноваційної продукції – насіння рослин і породи сільськогосподарських тварин.

2. В другому розділі дисертаційного дослідження автором була наведена авторська класифікації нормативно-правових актів, яка містить положення щодо непрямой державної фінансової підтримки сільськогосподарських виробників. Проте в роботі недостатньо повного розкрито вплив на підтримку виробників аграрної продукції від запровадження вказаної кількості директивних документів в Україні.

3. В дисертаційній роботі багато уваги приділено цінним та тарифним чинникам державного протекціонізму аграрного сектору економіки в Україні. Проте в роботі недостатньо повно розкрито доцільність застосування нецінових методів державного протекціонізму, наприклад системи стандартизації та сертифікації продукції.

4. Зустрічаються орфографічні огріхи та дискусійні питання, які, однак, суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

5. Загальний висновок

Дисертаційна робота Голуб Тетяни Іванівни „Державний протекціонізм в аграрному секторі економіки в умовах членства України в СОТ” є завершеною і самостійною науковою працею, яка виконана на актуальну тему. Отримані в роботі результати є науково обґрунтованими, основні положення доведені до рівня практичних рекомендацій, які сприятимуть подальшому розвитку інноваційної діяльності.

Зроблені зауваження в основному мають характер рекомендацій та постановки проблем для наукової дискусії.

Всебічний аналіз змісту роботи свідчить, що представлена дисертаційна робота на тему “Державний протекціонізм в аграрному секторі економіки в умовах членства України в СОТ” відповідає вимогам пп. 11, 13 та 14 “Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника”, а її автор – Голуб Тетяна Іванівна – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

**Офіційний опонент,
кандидат економічних наук, доцент
кафедри фінансового контролю і аналізу,
заступник декана обліково-фінансового факультету
з навчально-методичної роботи
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного
торговельно-економічного університету**

С.А. Сегеда

